LIDINGÖ STAD

Grönplan för Lidingö 2014

Medverkande

Projektgrupp
Karin Tufvesson Hjelmfeldt, Tekniska förvaltningen (projektledare)
Jerker Idestam Almqvist, Miljö- och stadsbyggnadskontoret
Maria Borup, Tyréns AB
Karl-Martin Calestam, Tyréns AB
Rebecka Grönjord, Tyréns AB
Björn Hansson, Tyréns AB
Ylva Johansson, Tyréns AB
Åsa Wisén, Tyréns AB

Styrgrupp
Pernilla Dufström, Tekniska förvaltningen
Anna Hadenius, Miljö- och stadsbyggnadskontoret

Referensgrupp
Barbro Aldén, Stöd- och omsorgsförvaltningen
Torbjörn Brageryd, Kultur- och fritidsförvaltningen
Peo Cronqvist, Utbildningsförvaltningen
Helena Appell, Fastighetskontoret
Ingela Isaksson, Miljö- och stadsbyggnadskontoret
Camilla Engström, Miljö- och stadsbyggnadskontoret

Antagen av kommunfullmäktige den 29 september 2014.

Foton: Tyréns AB om inget annat anges.

Bild på framsidan: Kappsta naturreservat

Innehåll

FÖRORD 4

1. INLEDNING 6
SYFTET MED GRÖNPLANEN 6
GRÖNPLANENS OMFATTNING 6
HUR GRÖNPLANEN ÄR UPPLAGD 6
GRÖNPLANEN PEKAS UT I ÖVERSIKTSPLANEN OCH I MILJÖPROGRAMMET 7
ÖVERSIKTSPLANENS STÄLLNINGSTAGANDEN 8
LIDINGÖS MILJÖPROGRAM 10

2. MÅL 12
TRE MÅL FÖR LIDINGÖS GRÖNSTRUKTUR 12
MÅL 1: Lidingöborna har en god tillgång till parker och natur av god kvalitet i en sammanhängande grönstruktur 14
MÅL 2: Lidingö har en långsiktigt fungerande grön infrastruktur med ett rikt och livskraftigt växt- och djurliv 16
MÅL 3: Lidingö har en stark identitet och attraktionskraft genom sina gröna kulturmiljöer och landskapskaraktärer 18

3. STRATEGIER 20
STRATEGI: Bevara, förstärk och nyskapa grönstrukturen 21
GRÖNPLANENS STRATEGISKA KARTA 23
EKOLOGISK GRÖNSTRUKTUR - KARTUNDERLAG 25
STRATEGI: Arbeta för variation och mångfunktionalitet i park och natur 34
REKREATIV GRÖNSTRUKTUR - KARTUNDERLAG 37
STRATEGI: Stärk kommunikationen inom staden och med medborgarna för samarbete, kunskap och engagemang 40

4. RIKTLINJER 42
RIKTLINJER FÖR DETALJPLANLÄGGNING 42
STRATEGISK KARTA MED UTVECKLINGSOMRÅDEN FRÅN ÖVERSIKTSPLAN 47

5. GRÖNA PLANERINGSUNDERLAG 48
GENERELLA UNDERLAG ATT ANVÄNDAS VID DETALJPLANARBETE, INVESTERING OCH SKÖTSEL 48
PLATSSPECIFIKA UNDERLAG OCH INVENTERINGAR 49
PLANERADE INVENTERINGAR OCH UTREDNINGAR 49

Förord

Lidingö är en fantastisk ö med stora sammanhängande grön- och vattenområden som skapar Lidingös karaktär. Vår natur och vår kust inbjuder till rekreation, fritidsaktiviteter och avkoppling.

I stadens översiktplan har kommunfullmäktige fastslagit att staden ska ta fram en grönplan med riktlinjer för hur vår gemensamma natur ska kunna bevaras och utvecklas för både människor och den biologiska mångfalden.

Grönplanen är stadens plan för hur grönstrukturen ska utvecklas. Grönplanen ska fungera som underlag för planarbetet inom kommunen och den ska vara till hjälp för kommunen när det gäller hur skötsel och investeringar som berör grönstrukturen på Lidingö ska prioriteras.

En varierad grönstruktur som hänger ihop gynnar växter och djur som är en förutsättning för den biologiska mångfalden. Grönområden är en förutsättning för ekosystemtjänster som vi behöver nu och vars betydelse kan komma att öka i framtiden med ett förändrat klimat.

Lidingös grönområden ska i all väsentlighet vara tillgängliga för alla på Lidingö. Det ska finnas en varierad grönstruktur, allt från orörd skog, till rekreationsskog, till mera parkliknande stråk och parker som inbjuder till både lek och vila. Rätt belägna grönområden skapar även attraktiva boendemiljöer.

Arbetet att ta fram en ny grönplan för Lidingö stad har bedrivits från 2012 i ett gemensamt förvaltningsövergripande projekt. Fokus har legat på rekreativa och biologiska aspekter. I detta arbete har det ingått att ta fram flera inventeringar för att öka kunskapen om Lidingös gröna värden.

Arbetet med Grönplanen tar inte stopp i och med beslut och antagande. Arbetet är en fortlöpande process som behöver anpassas efter förändringar som sker. Därför är det är viktigt att Grönplanen är ett levande dokument.

Vår fantastiska natur på Lidingö engagerar många och det råder en politisk enhet om vikten att bevara våra grönområden för kommande generationer. Denna grönplan är ett steg i detta viktiga arbete.

Lidingö den 10 april 2014

Anna Rheyneuclaudes Kihlman
Miljö- och stadsbyggnadsnämndens ordförande

Ida Drougge
Tekniska nämndens ordförande

Skulptur längs Lidingös södra strandpromenad.
"La Pucelle" av Liss Eriksson blickar ut över Lilla Värtan.

1 Inledning

Syftet med grönplanen

Lidingös grönplan ger en överblick över grönstrukturen som helhet och är ett användbart verktyg för planering och förvaltning av grönstrukturen. Grönplanen är även tänkt att ge riktlinjer för hur landmiljöer ska bevaras och utvecklas för människor och den biologiska mångfalden. Grönplanen för Lidingö är kopplad till översiktsplanen och ska därför revideras samtidigt med översiktsplanen. Vissa delar av grönplanen kan med fördel arbetas in i nästa översiktsplan.

Grönplanens omfattning

Grönplanen omfattar landmiljöer, våtmarker och stränder inom kommungränsen. Det innebär att ögrupperna Lilla Nassa och Björkskär inte ingår i grönplanen, trots att de ägs av Lidingö stad.

Fjäderholmarna som ligger inom Lidingös kommungräns ingår även i Nationalstadsparken för vilken särskild förvaltning finns.

Grönplanen omfattar både kommunal och privat mark, men stadens möjligheter att påverka till exempel hur skötsel av privata områden utförs är begränsad.

Arbetet med grönplanen har även omfattat att ta fram utförligare underlag i form av sociotopkarta, naturvärdesinventeringar med mera.

Lidingö stad ska ta fram en Blåplan som ska omfatta kustvatten, sjöar och vattendrag.

Hur grönplanen är upplagd

Kapitel 1: Grönplanen inleds med en beskrivning av grönplanens koppling till **Lidingös översiktsplan** respektive **miljöprogram**. Här anges vilka ställningstaganden och mål som är antagna genom översiktsplan och miljöprogram.

Kapitel 2: I detta kapitel finns **mål** som har tagits fram under grönplanearbetet.

Kapitel 3: För att nå grönplanens mål har **strategier** formulerats. Respektive strategi är inte kopplad till ett enskilt mål utan samtliga strategier stöder grönplanens tre mål. De ska ses som viktiga övergripande arbetsinriktningar vilka ska genomsyra hela Lidingö stads verksamhet. I kapitlet finns också en strategisk karta över Lidingös grönstruktur. Den visar vilka grönområden som ska bevaras och var förstärkning eller nyskapande av grönyta behövs. Vidare finns kartor över naturvärden, ekologiska samband och kartor över rekreativa värden.

Kapitel 4: I kapitel **Riktlinjer** finns riktlinjer och arbetsmetoder för detaljplanarbetet. I kapitlet finns även en karta som visar var översiktsplanens utvecklingsområden berör de i grönplanen utpekade värdeområdena och sambanden.

Kapitel 5: I slutet av grönplanen presenteras **gröna planeringsunderlag**. Många av underlagen har varit viktiga vid utformning av grönplanen, men underlagen behöver även studeras i enskilda kommande ärenden då de i många avseenden innehåller värdefull detaljinformation om olika geografiska områden.

Grönplanen pekas ut i Översiktsplanen och i Miljöprogrammet

I Lidingös översiktsplan 2012, som sträcker sig till år 2030, slår staden fast att det är särskilt angeläget att en grönplan som inkluderar strandområden tas fram. Översiktsplanen anger också vad grönplanen ska innehålla.

- Grönplanen ska ge riktlinjer för hur landmiljöer och våtmarker ska bevaras och utvecklas för människor och den biologiska mångfalden.
- Planen ska redovisa kommuntäckande karteringar av biotoper och sociotoper, det vill säga de utemiljöer som är värdefulla för växt- och djurarter respektive människors aktiviteter.
- Ekologiska samband ska undersökas och analyseras för att viktiga samband ska kunna identifieras och förstärkas.
- Områden med potential att hysa en rik biologisk mångfald eller arter som är hotade eller sällsynta ska inventeras.
- Grönplanen ska föreslå hur biologiskt extra värdefulla eller känsliga områden och områden viktiga för friluftslivet ska skyddas.
- Planen ska också föreslå hur upplevelsevärden och möjligheterna att utöva olika fritidsaktiviteter i park och natur ska förbättras samt hur tillgängligheten till grönområdena ska förbättras.

(utdrag ur Lidingös översiktsplan 2012)

Översiktsplan och miljöprogram pekar ut att en grönplan och en blåplan ska tas fram. Grönplanen bygger på olika inventeringar och dialog.

Med hänsyn till ovanstående kan det poängteras att själva grönplanedokumentet endast redovisar ett urval av de inventeringar som utförts. För mer fullständig information krävs att bakgrundsrapporterna studeras (se kapitel Gröna planeringsunderlag på sidan 48).

En naturvärdesbedömning har gjorts av hela Lidingö inom ramen för grönplanearbetet. Mer detaljerade artinventeringar av till exempel särskilt skyddsvärda områden kvarstår att genomföra liksom en heltäckande biotopkartering.

I Lidingös miljöprogram anges som en aktivitet att Lidingö innan år 2015 ska ”ta fram en grönplan med åtgärder för att bevara och utveckla Lidingös naturvärden”.

Översiktsplanens ställningstaganden

I Lidingös översiktsplan, som antogs av kommunfullmäktige 2012, anges följande som ett av tre **huvudsakliga mål**:

"Grönstrukturen ska utvecklas och bevaras, såväl för människor som för den biologiska mångfalden."

(utdrag ur Lidingös översiktsplan 2012)

För att klara utmaningen att värna och utveckla både natur och bebyggelse, anger översiktsplanen följande **strategier**:

- Grönstrukturen, som utgörs av både större och mindre natur- och parkområden, ska bevaras och utvecklas.
- Grönstrukturens naturvärden, upplevelsevärden och sociala värden ska inventeras och sambanden mellan dem ska analyseras.
- Grönområden och stränder ska göras mer tillgängliga och ska utvecklas för såväl människor som den biologiska mångfalden.
- Ny bebyggelse ska i första hand tillkomma på redan ianspråktagen mark.
- Kulturhistoriskt värdefulla byggnader, bebyggelsemiljöer och landskap ska värnas.

(utdrag ur Lidingös översiktsplan 2012)

Översiktsplanen beskriver **Lidingö år 2030** på följande sätt:

"Lidingö har jämfört med 2012 stärkt sin roll i regionen som besöksmål för rekreation i olika form, från friluftsliv på land och i vatten till kulturell och kontemplativ rekreation.

Lidingös grönstruktur utgörs dels av de större grönområdena Grönsta, Långängen och Elfvik, och dels av parker och grönområden som finns mellan bebyggelsen. Ett väl fungerande grönt nät förbinder dessa större och mindre områden vilket gör att Lidingö också fortsatt är en grön ö där växter och djur har goda möjligheter att sprida sig. Både större och mindre grönområden har inventerats för att ge kunskap om naturvärden, upplevelsevärden och sociala värden, samt om hur områdena används och samverkar.

Genom god skötsel har grönområdena getts ett rikare innehåll och blivit mer tillgängliga. Gång- och cykelvägnätet är utbyggt för att ge bättre framkomlighet till grön- och vattenområden. För en ökad tillgänglighet till Elfvikslandet, Långängen-Elfviks naturreservat och Kyrkvikens stränder finns förbindelse för gående och cyklister över Kyrkviken. År 2030 är strandpromenaderna upprustade och nya sträckor har tillkommit. Åtgärder för att förbättra tillgängligheten har skett varsamt med beaktande av de naturvärden som finns längs stränderna. Badplatser finns på både norra och södra ön. Fritidsbåtshamnar och bryggorna för pendelbåtar fungerar som publika mötesplatser.

Elfvikslandet, med konferensanläggningarna och Elfviks gård, är ett känt besöksmål. Området har stor betydelse för besökare som söker rekreation i form av friluftsliv men också för kulturell och hälsorelaterad rekreation. En del av området utgörs av Långängen-Elfviks naturreservat som, förutom biologiska värden, även har stora kulturhistoriska värden.

Inom merparten av bostadsområdena finns mötesplatser för olika aktiviteter som lockar till rörelse och samvaro. Kollektivtrafiken är god till de större idrotts- och motionsanläggningarna. Riksidrottsförbundets anläggning på Bosön är fortsatt utvecklingscentrum för idrott."

(utdrag ur Lidingös översiktsplan 2012)

Översiktsplanen anger också en rad **riktlinjer** rörande grönstrukturen. Här redovisas ett urval i nedkortad form. Översiktsplanens alla riktlinjer är omhändertagna i grönplanen antingen genom strategier eller riktlinjer.

- Växt- och djurarter som finns naturligt på och runt Lidingö ska ges möjligheter att leva i livskraftiga bestånd.
- All skogsskötsel på stadens mark ska syfta till att bevara och utveckla såväl skogens rekreativa som biologiska värden.
- Planläggning för bebyggelse eller infrastruktur inom grönområde ska föregås av en grundlig bedömning av områdets biologiska, kulturella och rekreativa värden.
- Spridningsvägar för växter och djur liksom människors möjligheter att röra sig mellan grönområden ska också analyseras och ges stor vikt vid planering.
- Vid planläggning ska behovet av bostadsnära natur säkerställas. Vid äldreboenden och omsorgsboenden är närhet till grönområden extra viktigt.
- Vid exploatering ska staden i dialog med exploatören kunna ställa krav på kompensation för förlorade värden.
- Skolor och förskolor ska ha tillräckligt stora och väl fungerande gårdar. I skolornas närhet bör grönområden för rekreation och undervisning finnas.
- Mark för odling bör eftersträvas i anslutning till skolor, äldreboenden och flerbostadshus.
- Staden ska säkerställa att det finns badplatser och strandområden som är tillgängliga för alla och som är fördelade runt ön.
- Stor hänsyn ska tas till växt- och djurlivet vid lokalisering och utformning av strandpromenader.
- I samband med planläggning i strandnära läge ska staden, i dialog med fastighetsägaren, pröva möjligheten att öka allmänhetens tillgänglighet längs stranden om det bidrar till att sammanhängande strandstråk skapas.

(urval ur Lidingös översiktsplan 2012)

LIDINGÖS ÖVERSIKTSPLAN

"Grönstrukturen ska utvecklas och bevaras, såväl för människor som för den biologiska mångfalden."
Bild: Gammal ek och rest sten vid Ekholmsnäs.

Lidingös miljöprogram

Lidingös miljöprogram, som antogs av kommunfullmäktige 2011, är ett övergripande styrdokument, främst för stadens egna verksamheter, men också för att ge näringsliv, föreningar och medborgare goda förutsättningar att agera miljöklokt. I miljöprogrammet presenteras tio lokala miljömål strukturerade under tre målbilder – *Energismart stad, Hållbar grön* ö samt *Miljökloka val*. Under de tio miljömålen anges aktiviteter. Den **målbild** som grönplanen främst berörs av är *Hållbar grön ö:*

> ”Att bevara den biologiska mångfalden är en av vår tids stora utmaningar. Grönområden i en sammanhängande grönstruktur bidrar till artrikedom och stärker motståndskraften i ett ekosystem.
>
> År 2020 präglar miljö och hälsa Lidingös stadsutveckling och bebyggelse. Den nya stadskärnan i Centrum/Torsvik har en ambitiös miljöprofil. Värdefulla natur- och kulturmiljöer har bevarats och utvecklats, öns växt- och djurliv är variationsrikt. Grönområden och stränder bjuder in till rekreation. I stadsmiljön finns attraktiva parker för människor i alla åldrar.
> De kommunala verksamheterna bedrivs i lokaler som svarar upp mot höga krav vad gäller miljö och hälsa. Även de utomhusmiljöer som används av de kommunala verksamheterna är sunda, inspirerande och naturnära.
> Barnens perspektiv genomsyrar utvecklingen av våra gröna rum och barn och ungdomar ges möjlighet att delta i utvecklingen av naturrummen.”
>
> (utdrag ur Lidingös miljöprogram, 2011)

De **lokala miljömål** som grönplanen främst kopplar till är målen *Rik natur och rent vatten* samt *Inbjudande park-, natur- och kulturmiljöer*:

> Rik natur och rent vatten:
> "Staden ska värna den biologiska mångfalden genom god planering, skydd, skötsel och kunskapsspridning. Staden strävar efter att de oexploaterade stränderna bevaras för växt- och djurlivet."
>
> Inbjudande park-, natur- och kulturmiljöer:
> "Staden ska verka för att grönområdena inbjuder till friluftsliv. Det ska finnas tillgängliga och attraktiva parker för alla åldrar."
>
> (utdrag ur Lidingös miljöprogram, 2011)

Det finns emellertid enstaka aktiviteter och ställningstagande även under miljömålen *Hållbara transportsystem*, *Hållbar kommunal verksamhet*, *Hållbar bebyggelse* samt *Hållbart resande* som också berör grönplanens syfte och omfattning. Här redovisas de **aktiviteter och ställningstaganden** kopplat till de lokala miljömålen som är relevanta för grönplanen. Inom Lidingö stad pågår arbete för att nå uppsatta aktiviteter.

Innan år 2015 ska Lidingö stad:

- utveckla promenadstråken längs vattnen
- ge goda förutsättningar för skolor och förskolor att aktivt använda den närliggande naturen för pedagogiska aktiviteter genom att utveckla skolornas helhetsmiljö i form av byggnader och utemiljö, skolgårdar och anslutande parkmark
- inventera vatten- och grönområden
- ta fram en grönplan med åtgärder för att bevara och utveckla Lidingös naturvärden
- skapa mer variationsrika parker, olika typer av lek och aktiviteter ska främjas och parkerna ska vara välskötta och rena
- se till att fler och bättre placerade sittbänkar och pappers korgar finns runt om på Lidingö och att utomhusbelysningen är anpassad till behoven
- förbättra stigar, vindskydd och grillplatser
- se över skyltning och kartor för att tillgängliggöra natur och kulturhistoria för Lidingöborna
- skapa en pedagogisk resurs inom natur- och miljöområdet för barn, personal och elever i och utanför Lidingö, som till exempel en Naturskola

Lidingö stad verkar för:

- tystare miljöer på Lidingö och en minskad trafik
- att de växt- och djurarter som finns naturligt på och runt Lidingö ges möjlighet att fortleva i livskraftiga bestånd
- att grönområdena inbjuder till friluftsliv
- att Lidingöborna inte tar bilen till frilufts- och idrottsaktiviteter

(utdrag ur Lidingös miljöprogram, 2011)

"Utveckla promenadstråken längs vattnen". Ett av delmålen i Lidingös miljöplan.
Bild: Strandpromenad nedanför Bodal.

2 Mål

Mål
för Lidingös grönstruktur

1. Lidingöborna har en god tillgång till parker och natur av god kvalitet i en sammanhängande grönstruktur
2. Lidingö har en långsiktigt fungerande grön infrastruktur med ett rikt och livskraftigt växt- och djurliv
3. Lidingö har en stark identitet och attraktionskraft genom sina gröna kulturmiljöer och landskapskaraktärer

Tre mål för Lidingös grönstruktur
De långsiktiga målen för Lidingös grönstruktur är formulerade utifrån ställningstaganden och mål i översiktsplanen och miljöprogrammet. Målen är även framtagna utifrån underlag i form av inventeringar och platsbesök, kontakt med olika intressegrupper och stadens egna kunskaper och erfarenheter.

Sammanhängande grönstruktur har många olika kvaliteter och intresseägare. Bild: Skidspår på Kottlasjön.

Tandrot i Ekbackens lövskogslund, en del av lundens rika flora.

Uppvuxna och kuperade trädgårdar är en del av Lidingös gröna kulturmiljö. Bild: Grönsta prästgård.

Närheten till vattnet är en av Lidingös framträdande landskapskaraktärer. Sociotopkarteringen som utfördes under 2013 visade att många Lidingöbor särskilt uppskattar grönområdenas "naturlighet" och rofylldhet. Allmänhetens tillgänglighet till stränderna är en viktig strategisk del av den gröna planeringen för Lidingö.
Bild: Brant berg längs norra Lidingös strand.

MÅL 1:

Lidingöborna har en god tillgång till parker och natur av god kvalitet i en sammanhängande grönstruktur

God tillgång till park och natur av god kvalitet handlar om att lidingöborna ska ha tillräckliga ytor och tillräcklig åtkomst till välskötta och variationsrika grönområden.

Enligt sociotopkarteringen består hälften av Lidingös yta av rofyllda grönområden för lek och motion. I Centrum/Torsvik är dock mängden grönyta mindre och antalet vistelsevärden färre än i andra delar av Lidingö. Det är alltså inte bara mängden grönyta som är viktig utan också hur den är fördelad inom staden och grönområdets kvaliteter.

Grönområden med god kvalitet uppmuntrar till aktiviteter och möten. De ger olika naturupplevelser och förser omgivande bebyggda områden med ekosystemtjänster. Många föreningar på Lidingö bedriver sin verksamhet i Lidingös natur.

Nedan är några av motiven till varför lidingöborna ska ha en god tillgång till parker och natur av god kvalitet.

Naturen – en källa till hälsa

Naturen ger förutsättningar för vardagsmotion och återhämtning. Denna funktion hos naturen blir viktigare i takt med att samhällsproblem såsom stress, utbrändhet, stillasittande och fetma växer. Lidingö stad ska satsa på god tillgång till bostadsnära natur för att bibehålla folkhälsan på Hälsans ö.

Bullerfria, eller på annat sätt rofyllda, grönområden behöver värnas vid utbyggnad av till exempel infrastruktur. På Lidingö ger de tre större områdena Elfvikslandet, Långängen-Kottlasjön och Grönsta en möjlighet att få känslan av att vara långt från staden.

Naturen som lekplats och klassrum

Att ge elever i förskolor och skolor möjlighet att enkelt nå naturen är viktigt ur flera perspektiv. Naturen har i studier visat sig förbättra barns inlärning, motorik, motverka stress, öka minneskapacitet och koncentrationsförmåga. Barn som har svårt att ta till sig den traditionella undervisningen kan ges ökade möjligheter att ta in kunskap med hjälp av utomhuspedagogik. Att Lidingös barn och unga får naturupplevelser bidrar till en förståelse för ekologiska samband och ett miljöengagemang.

Friluftsliv för alla

På Lidingö ska naturen vara en självklar upplevelse för alla, men för personer med funktionsnedsättning kan naturen vara utom räckhåll. Redan i ett tidigt skede av planeringen är det viktigt att tänka på tillgängligheten. Åtgärder som kan förenkla för personer med funktionsnedsättning att nå naturen kan vara bredare och jämnare vandringsleder, handikapparkering vid målpunkter, information på punktskrift, ledrep och punktfyrar.

Äldre personer med god hälsa har ofta en livsstil med stort inslag av friluftsliv. Tillgängliga parker och natur ger förutsättningar för bättre livskvalitet och snabbare återhämtning.

Lidingö stad arbetar för att fler ska gå, cykla och åka kollektivt. Ett välplanerat nät av gång- och cykelvägar är väsentligt då det är genom dessa som många får tillgång till grönområden.

En förutsättning för att ett grönområde ska vara

Lidingöborna ska ha god tillgång till parker och natur av god kvalitet. Bild: Hornsbergs prisbelönta strandpark, Stockholm

Lek i natur ökar barns motoriska förmåga. Bild: I närheten av Västra Långängskärret.

BEGREPPSFÖRKLARING: NATUR OCH PARK

I grönplanen benämns Lidingös grönområden som natur eller park. Även begrepp som gröna kulturmiljöer används.

En kulturmiljö är formad och påverkad av människor över tiden. Detta innebär att definitionsmässigt är hela Lidingö en kulturmiljö. Vissa landskap har dock en karaktär som gör att de uppfattas som natur. Naturområden saknar bebyggelse eller andra mänskliga anläggningar i någon större omfattning. Det kan utgöras av skogsområden eller områden med lantlig karaktär. Även vissa strandzoner på Lidingö kan benämnas natur.

Parker är i grunden anlagda i stadsbebyggelse och oftast utformade för att eftersträva en särskild karaktär, men kan innehålla inslag av sparad naturmark. Det finns även en skillnad i skötsel mellan park och natur; intensitet, metoder och önskat resultat.

Det finns ytterligare grönområden som faller utanför dessa beskrivningar som utgörs till exempel av störd mark med tillfällig växtlighet (så kallad ruderatmark) eller grönytor i trafikmiljöer.

BEGREPPSFÖRKLARING: SOCIOTOPKARTA

En sociotopkarta har som syfte att visa människors upplevelse och användning av olika grönområden, värdera dessa och fungera som ett planeringsunderlag. Kartläggningen kan, som i fallet på Lidingö, genomföras med hjälp av brukarvärdering (som exempelvis webbenkäter och intervjuer med valda grupper) som kompletteras med en expertvärdering (observationer och områdesavgränsning). I sociotopkartan summeras resultatet av brukarvärderingen och expertvärderingen.

Karteringen utförs med hjälp av 21 olika vistelsevärden som är de aktiviteter och upplevelser som är förknippade med ett specifikt grönområde eller plats. Exempelvis rofylldhet, naturlek, mötesplats eller picknick. Inom varje vistelsevärde ryms ett antal liknande värden och aktiviteter. Man kartlägger även populära grönområden, platser och stråk, då man inte alltid kan dra slutsatsen att områden med många vistelsevärden också är de mest populära.

Beteshage som gjorts mer tillgänglig genom en självstängande grind och träspång. Bild: Södra Öland.

tillgängligt är att det finns utförlig information om området. En friluftskarta med lätt tillgängliga områden är ett första steg att göra naturen nåbar för stadens alla invånare.

Mötesplatser och länkar

Parker och natur utgör miljöer som är offentligt tillgängliga och fungerar som samlingsplatser för människor från olika områden, i olika åldrar samt med olika kulturell och social bakgrund. Enligt Lidingö sociotopkarta är offentliga platser som sociala träffpunkter med en mångfald av vistelsevärden särskilt viktigt för Lidingös ungdomar. Till exempel uppskattar många ungdomar platser som Lidingö centrum, sport- och badplatser.

Väl utformade kan grönområden fungera som länkar mellan stadsdelar med olika socioekonomisk struktur. Grönområden kan också binda samman områden med olika typer av bebyggelse. Utemiljöer som lockar till utevistelse och möten ökar upplevelsen av trygghet i boendemiljön.

MÅL 2:

Lidingö har en långsiktigt fungerande grön infrastruktur med ett rikt och livskraftigt växt- och djurliv

Grönområden är livsutrymme för mängder av arter som har olika behov och som behöver specifika miljöer eller en kombination av miljöer för att kunna överleva. Att arter kan sprida sig från en livsmiljö till en annan är en förutsättning för biologisk mångfald.

I genomförd sammanställning av Lidingös biologiska mångfald (2013) bedöms de ekologiska sambanden för arter knutna till skogsmiljöer, och framför allt tall, vara relativt goda. Detta tack vare att det finns ett förhållandevis stort inslag av tallar och små partier med gammal skog i bostadsområdena. På grund av relativt liten mängd död ved i skogen är förutsättningarna för arter knutna till död ved begränsade.

Även för arter knutna till ek bedöms det finnas relativt goda ekologiska samband. För naturgräsmarker, sumpskogar, våtmarker, dammar och småvatten bedöms däremot de ekologiska sambanden vara betydligt svagare då dessa miljöer förekommer mer isolerat på Lidingö. Det är väsentligt att Lidingö genomför åtgärder för att förbättra den gröna infrastrukturen.

Här beskrivs några av motiven till varför Lidingö ska ha ett rikt växt- och djurliv.

Ansvar för arters fortlevnad

Livet på jorden är ett samspel mellan arter som utvecklats under årtusenden. Att arter dör ut är inget nytt men idag försvinner enligt FN jordens arter av växter, svampar och djur 100-1000 gånger snabbare än vad som skett genom historien. Arter som finns i Sverige, men som riskerar att dö ut, redovisas i den så kallade rödlistan som tas fram av Artdatabanken.

Lidingö hade så sent som in på 1900-talet större sammanhängande skogsområden och en relativt opåverkad kustzon. Bebyggelsens expansion har medfört stor påverkan på många arters utbredning på Lidingö. Naturvärdesinventeringen under 2013 konstaterar att naturgräsmark, det vill säga mark för bete och slåtter, nu är den naturtyp som det är mest påtaglig brist på. Samtidigt finns på Lidingö ett förhållandevis stort inslag av grönområden och av dessa bedöms många hysa höga naturvärden. Över hundra rödlistade arter är observerade på Lidingö under senare tid. Av dessa är de flesta arter svampar, fåglar eller kärlväxter. Lidingö har också en välinventerad grod- och kräldjursfauna.

Sverige har undertecknat FN-konventionen om biologisk mångfald och vi har därmed åtagit oss bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Lidingö stad har utifrån genomförd naturvärdesklassning ansvar för förhållandevis mycket skyddsvärd natur.

Människan är beroende av ekosystemtjänster

Vattenrening, luftrening, nedbrytning av avfall, pollinering, skadedjursbekämpning är exempel på ekosystemtjänster som utförs av den biolo-

Ett karaktärsträd från Ekbackens lövskogslund vid Larsberg. Ekar är livsmiljö för en stor variation av t ex djur, insekter och svampar.

Den rödlistade arten oxtungssvamp på basen av en gammal ek vid Södergarn. (Foto Lidingö stad)

Bikupor kan ställas upp tillfälligtvis och flyttas runt i grönområden. Pollinerande insekter utför ekosystemtjänster.

giska mångfalden och som behöver utvecklas och tas tillvara på Lidingö. Mångfalden förser oss människor med våra födoämnen. Vi människor är helt beroende av fungerande ekosystem och den biologiska mångfalden är väven som bygger upp ekosystemen.

Lidingö stad har i sin dagvattenpolicy målet att endast dagvatten med naturliga bakgrundshalter av olika ämnen ska tillföras yt- och grundvattenrecipienter samtidigt som den lokala, naturliga vattenbalansen ska bibehållas. En medveten användning av grönområden i dagvattenhanteringen är en viktig förutsättning för att nå det målet.

Biologisk mångfald och resiliens

En mångfald av gener, arter, naturtyper och ekosystem behövs om möjligt mer än någonsin som en global livförsäkring för mänskligheten i en oberäknelig värld där klimatet förändras med delvis okända följder.

Resiliens innebär att ekosystemet står emot eller återhämtar sig från olika typer av störningar. Om en art försvinner i ett område med hög biologisk mångfald kan dess utrymme och roll i ekosystemet övertas av en annan art med liknande funktion. I ett område med låg biologisk mångfald och brist på spridningssamband riskerar miljön i stället att förändras helt om en nyckelart försvinner till följd av en förändring i livsmiljön. På Lidingö finns en sårbarhet till exempel för arter knutna till våta miljöer och naturgräsmarker på grund av att dessa miljöer förekommer relativt isolerat och därför har bristande ekologiska samband.

Lidingö ska ha en långsiktigt fungerande grön infrastruktur med ett rikt och livskraftigt växt- och djurliv. Bild: Våtmarken Karins mosse.

BEGREPPSFÖRKLARING:

EKOSYSTEMTJÄNSTER

"Naturens mångfald och processer utför myriader av uppgifter som vi människor är beroende av för vår överlevnad och välfärd. Ekosystemtjänster är ett begrepp som försöker fånga alla de produkter, tjänster och värden som vi får från naturen. Luften vi andas, maten vi äter, mediciner, bränslen, pollinering, men också de immateriella och känslomässiga värden vi får av naturen – allt kan räknas in bland ekosystemtjänsterna. Många av dessa naturens gratistjänster är omöjliga att ersätta med hjälp av teknik." (Källa: Världsnaturfonden WWF, 2012)

BEGREPPSFÖRKLARING:

GRÖNSTRUKTUR OCH GRÖN INFRASTRUKTUR

Grönstruktur är det nätverk av grönområden som tillsammans med bebyggelse och vägar bygger upp en stad. Grönstrukturen omfattar alla markområden där det finns växtlighet såsom naturmark, parker, trädgårdar, alléer, våtmarker, skogar och betesmarker.

Grön infrastruktur är ett begrepp som brukar användas istället för grönstruktur när man beskriver grönstruktur för den biologiska mångfalden. Olika naturtyper och strukturer i landskapet måste hänga samman precis som trafikens infrastruktur för att fungera. Finns det glapp i den gröna infrastrukturen så fungerar den inte. I en långsiktigt fungerade grön infrastruktur finns miljöer och spridningsmöjligheter med en sådan fördelning att arter och naturtypers långsiktiga överlevnad är säkrad.

MÅL 3:

Lidingö har en stark identitet och attraktionskraft genom sina gröna kulturmiljöer och landskapskaraktärer

Lidingös identitet och attrationskraft är starkt förknippad med öns grönstruktur. Genomförd landskapsanalys anger att topografin, bebyggelsen samt närheten till vatten och naturområden är framträdande för Lidingös landskap.

Lidingös landskapskaraktärer

Lidingö är en del av Mälardalens sprickdalslandskap och har fortfarande en stark karaktär av en kuperad skärgårdsö med berg, träddungar, branta sluttningar och små dalstråk.

Sociotopkarteringen som utfördes under 2013 visade också att många Lidingöbor särskilt uppskattar grönområdenas "naturlighet" och rofylldhet. Lidingö har stora skogsområden som har olika karaktärer beroende av naturgivna förutsättnignar såsom olika markförhållanden i bördiga svackor och på vindutsatta höjder. I skogsmiljöer går det att finna spår av tidigare aktivitet såsom bete och bosättningar.

Landskapet berättar en historia

Lidingö var ända in på 1900-talets början i huvudsak landsbygd med en fiskande och jordbrukande befolkning. Även om ett aktivt jordbruk idag

Förvalta och förtydliga Lidingös landskapskaraktärer. Bild från den gröna kulturmiljön vid Mölna gård.

främst präglar öns nordöstra del är en betydande del av Lidingös yta agrart präglad landsbygd med öppna fält, betesmarker, ängsytor och gårdar i ett småkuperat odlingslandskap. Karaktäristiska landskapselement i det agrara landskapet är bland annat äldre tiders spår av odling, markindelning, ängs- och hagmarker, odlingsrösen, stengärdesgårdar, små lokalvägnät, alléer och karaktärsträd. Ädellövträden kännetecknar alléer och sätter stark prägel på det agrara landskapet, exempelvis de många inslagen av ek. Alléer skapar stark rumslighet men förmedlar även en historia om vägen och dess betydelse i landskapet. Genom fortsatt hävd och odling förs kunskap vidare mellan generationer samtidigt som arter knutna till odlingslandskapet gynnas.

Lidingö har många maritima kulturmiljöer. Inte minst finns här många äldre små hamn- och tilläggsplatser. Stenpirar och strandskoningar är viktiga delar av kulturmiljön som även har stor

betydelse för strandlevande arter. Flera av strandpromenaderna passerar igenom gröna miljöer med höga kulturvärden med utblickar mot vattnet.

Bebyggelsen samspelar med naturen

Generellt kännetecknas Lidingös stadsbebyggelse av en mycket god terränganpassning till det befintliga skärgårdslandskapet. Ofta har stora partier av bergknallar och träddungar sparats och integrerats i den byggda miljön.

Exempelvis på Torsviksplatån ligger flerbostadshusen på höjdpartier i sluttningen och blir en påtaglig del i upplevelsen av Lidingös karaktäristiska siluett från sjön. 1940- och 50-talets många kvalitativa områden med flerbostadshus har i regel karaktären av ”Hus i park”, där det luftiga samspelet mellan de småskaliga lamellhusen och omgivande öppna gårdar med sparade träddungar bland hällar ger stark karaktär åt Lidingös stadsbild. Under 1900-talet verkade flera betydelsefulla landskaps- och trädgårdsarkitekter på Lidingö som satt sin prägel på flera bostadsområden, trädgårdar och parker, till exempel Emma Lundberg och Walter Bauer.

Mycket karaktärsfulla är de många naturpräglade villatomter med berg i dagen och höga tallar som kännetecknar delar av Lidingö. Även inslag av äldre blommande villaträdgårdar skänker stark prägel åt bebyggelselandskapet.

Stora karaktärsträd ger en stark identitet till dessa områden. Träd är värdefulla både ur naturvårds-, upplevelse- och ur kulturmiljösynpunkt. Träd bidrar till attraktiva boendemiljöer genom att de bland annat skapar rumslighet och landmärken.

Landskapet och de olika bebyggelsemiljöerna från olika tidsepoker berättar en lång mångfasetterad historia om ön och dess invånare. Landskapen kan om de förvaltas väl och lyfts fram, stärka Lidingös identitet och attraktionskraft.

Den lantliga karaktären utgör en betydande del av Lidingös naturområden. Områdena är känsliga för bebyggelse då karaktären bygger på en känsla av frånvaro från staden. Långängen-Elfviks naturreservat.

BEGREPPSFÖRKLARING: LANDSKAPSKARAKTÄR

Människans upplevelse av landskapet är central vid beskrivning av landskapskaraktärer. Landskapskaraktären är ett samspel mellan ett områdes olika innehåll och förhållanden, som till exempel en speciell typ av mark, vegetation och byggnader, som tillsammans ger upphov till landskapkaraktären.

Övergripande landskapskaraktärer kan till exempel vara skogskaraktär eller lantlig karaktär. Det kan även beskriva en enskild plats unika känsla. Då har ädellövskogen i Kappsta en vitt skild karaktär jämfört med skogen kring Kottlasjön.

Lidingö har många maritima kulturmiljöer såsom stenpirar och strandskoningar. Tykö brygga, Skärsätra.(Foto: Lidingö stad)

Trädallén vid Hustegaholm präglar landskapet. (Foto: Lidingö stad)

Högvuxna lövträd och gamla tallar sätter stark prägel både på gaturum och villatomter på Lidingö. Bild: Mölna strand. (Foto: Lidingö stad)

3 Strategier

Strategier

för att nå uppsatta mål i Lidingös grönplan

- ✓ Bevara, förstärk och nyskapa grönstrukturen
- ✓ Arbeta för variation och mångfunktionalitet i park och natur
- ✓ Stärk kommunikationen inom staden och med medborgarna för samarbete, kunskap och engagemang

STRATEGI:

Bevara, förstärk och nyskapa grönstrukturen

I grönplanens strategiska karta är tre större grönområden utpekade på Lidingö: Elfvikslandet, Långängen-Kottlasjön och Grönsta. Dessa grönområden är mer eller mindre sammankopplade med gröna samband bestående av bland annat mindre naturområden, stränder eller parker inom bebyggelseområdena.

Befintliga gröna kopplingar kan ofta förbättras för att lyfta deras kvaliteter. På vissa ställen krävs att grönstruktur nyskapas, medan det på andra platser handlar om att bevara grönstruktur för att få ett sammanhållet fungerande grönt nät över hela Lidingö.

Viktigt att komma ihåg är att olika arter har olika krav på ett fungerande spridningssamband. Generellt kan sägas att ju bredare ett stråk är desto fler arter har möjlighet att sprida sig inom det. Ett brett stråk är mindre stört av omgivningen och har också större förutsättningar för att innehålla olika typer av miljöer.

Även privata trädgårdar kan bidra till att förstärka gröna samband, men inte med att öka tillgängligheten för allmänheten. Deras gröna karaktär kan inte heller styras genom offentlig planering annat än marginellt, till exempel genom skydd av träd i detaljplaneläggning. För att bevara värdefulla träd på privat tomtmark är det också möjligt att regelbundet informera tomtägare om trädens värden och lämplig skötsel av äldre träd och alléer.

Lidingös omgivande vatten - en tillgång och ett hinder

Det faktum att all Lidingös mark är omgiven av vatten är en stor tillgång för naturupplevelsen även på land. Samtidigt är omgivande vatten en barriär när det kommer till att nyttja omgivande kommuners grönområden för rekreation. Vattnet begränsar även flera arters spridning till och från Lidingö. Med hänsyn till detta är det extra viktigt att värna Lidingös egna naturområden.

För att ta tillvara strändernas stora rekreationsvärden kan gångvägar och spänger byggas för att skapa sammanhängande strandpromenader, där delsträckor ska vara utformade så att de är tillgängliga för alla. Vid planering och genomförande av sådana åtgärder är det väsentligt att ta stor hänsyn till naturvärden. Partier av gångvägen kan med fördel läggas en bit ifrån strandzonen för att bevara strandzonens naturvärden och skapa variation i upplevelsen.

Utveckla människans stråk

För människan är det viktigt att öka nåbarhet och tillgänglighet till bostadsnära natur. Ett sätt att öka tillgängligheten är att ha en särskild skötsel vid stigar in i naturområden från bostadsområden för att enklare leda in människor i grönområden. Det kan till exempel göras genom att röja vid stigens entré.

Gång- och cykelvägar är tillsammans med motionsspår och leder viktiga stråk för människan i naturen. Lidingös gång- och cykelnät ska stärkas enligt framtagen trafikplan. Vid genomförande av trafikplanen ska samordning ske med motionsleder som till exempel rid- och skidspår. Hänsyn ska tas till landskapets karaktär, naturvärden och terrängen vid utformning av vägar och stigar. Exempel på anpassningar är att undvika bergskärningar, stora utfyllningar och att ge tillräckligt utrymme för sparade träd. Anpassning av beläggning, bredd, belysning och lutning är andra exempel. Genom att plantera nya alléer längs lämpliga gator och vägar kan gröna samband förstärkas.

Kunskapsuppbyggnad viktig för att stärka och skydda de ekologiska sambanden

Under 2013 har Lidingös landmiljöer inventerats avseende naturvärden. Tillsammans med äldre inventeringar har en sammanställning kunnat göras av stadens biologiska mångfald.

Befintligt kunskapsunderlag behöver nu utökas till en heltäckande biotopkartering för att till exempel kunna göra bättre analyser av ekologiska samband. Med förbättrade analyser går det säkrare att bedöma var exempelvis exploatering eller installationer kan vara lämpliga och var de bör undvikas. Det förbättrar också möjligheterna att prioritera naturvårdsåtgärder dit de gör bäst nytta. Som underlag för utredning av nya naturreservat eller andra skyddsformer behövs kompletterande artinventeringar bland annat inom särskilt skyddsvärda områden utifrån genomförda naturvärdesinventeringar. Det är centralt att Lidingö stad har ett aktuellt underlag varför nya inventeringar av naturvärden behöver utföras när behov uppstår.

Grönplanens strategiska karta

Grönplanens strategiska karta visar hur det är möjligt att bygga upp ett sammanhängande grönt nätverk med en grov stomme av gröna stråk och områden. Den visar dels värdeområden (skrafferade områden) och dels gröna samband (pilar). Kartan visar en princip som inte anger exakta lägen för grönstråken. Den finare strukturen av grönt inne i bebyggelsen måste studeras närmare i samband med till exempel detaljplanearbete, så att utbredning och avgränsning bestäms. När ny kunskap kommer fram genom utredningar och inventeringar kan kartan komma att förändras.

Värdeområden omfattar landområden inom:

- naturreservaten
- Kungliga nationalstadsparken
- områden som i naturvärdesinventering bedöms ha högsta/högt/påtagligt naturvärde
- områden som i sociotopkartering bedömts vara särskilt värdefulla
- gröna kilar och gröna värdekärnor i den regionala grönstrukturen
- sammanhängande kärnområden för boreal skog, ädellövskog och våt skog
- ekologiskt särskilt känsliga områden, med undantag för Stockby industriområde

För de tre stora grönområdena Elfvikslandet, Långängen-Kottlasjön och Grönsta ingår också områden som tillsammans med ovanstående bildar sammanhängande områden.

Värdeområdena ska bevaras och vårdas för att bibehålla och utveckla sina ekologiska och rekreativa värden. Exploaterings- och trafikåtgärder får ske under förutsättning att de inte påverkar möjligheten att bibehålla och utveckla områdenas specifika ekologiska och rekreativa värden. Viktigt att notera är att hänsyn till ekologiska och rekreativa värden alltid - även utanför värdeområdena - ska tas vid ingrepp eller åtgärder i grönområden. I värdeområden är dock kraven på undvikande eller anpassning av ingrepp och åtgärder större än i grönstrukturen i stort i och med att värdeområdena bedöms vara kärnan i Lidingös grönstruktur.

Gröna samband visar befintliga och svaga kopplingar mellan grönområden. De befintliga sambanden ska bevaras. Där sambanden är markerade som svaga eller önskade ska åtgärder genomföras för att förstärka och nyskapa grönområden inom dessa stråk så att sambanden stärks.

Ekologisk grönstruktur - kartunderlag

På följande sidor visas ett urval av det kunskapsunderlag kring Lidingös naturvärden som finns tillgängligt i form av digitalt geografiskt material och som legat till grund för grönplanens strategiska karta. Urvalet är tänkt att illustrera viktiga samband och i viss mån även möjligheter till/behov av förbättringar i det gröna nätverket för djur och växter. Kompletterande inventeringar behövs för att få bättre kunskap om de ekologiska sambanden.

Grönt samband motsvarande grön pil på strategiska kartan. Bild: Rudalid.

Svagt grönt samband motsvarande orange pil på strategiska kartan. Bild: Strandzonen förbi Dalénum.

Önskat grönt samband motsvarande röd pil på strategiska kartan. Bild: Islinge hamnväg i Centrum-Torsvik.

Strategisk karta

över hur grönstrukturen bör utvecklas

Karta Tyréns AB 2014

Lidingö i den regionala grönstrukturen

Den regionala grönstrukturen är grundstommen i stockholmsregionens gröna infrastruktur. De så kallade regionala gröna kilarna är effektiva spridningskorridorer för den biologiska mångfalden och ger förutsättningar för friluftsliv i storstaden.

Lidingö ingår i Järvakilen och består på Lidingö av delarna Sticklinges kilområde och Långängen-Elfviks kilområde. Mellan dessa två områden finns mycket bebyggelse som innebär ett utpekat svagt samband i den regionala grönstrukturen. För många växter och djur borde Lidingö kunna fungera som en länk mellan de tre gröna kilarna: Bogesundskilen, Nacka-Värmdökilen och Järvakilen. I den tidigare regionala utvecklingsplanen (RUFS 2001) räknades Lidingö till Bogesundskilen.

Spridning till och från Lidingö

Vattenområden begränsar spridningen till och från Lidingö för många landlevande djur. Älg och vissa andra däggdjur kan simma kortare sträckor och vintertid kan spridning ske över isen från intilliggande grönområden såsom Bogesundslandet och Värmdölandet.

För många flygande djur som insekter och för många växter, svampar och lavar bedöms egentligen inte vattenområdena kring Lidingö vara en spridningsbarriär. Det som begränsar spridningen är i stället närheten till lämpliga livsmiljöer. För andra insekter, växter och svampar hindrar dock vattnet spridningen till och från Lidingö kraftigt.

Naturtyper och värdefulla områden

Kartorna på sidan 26 och 27 visar de områden som har bedömts ha höga naturvärden (naturvärdesklass 1-3, det vill säga högsta/högt/påtagligt naturvärde). Det är områden i stort sett motsvarande den tidigare skalan nationellt, regionalt och kommunalt intresse. Av de naturvärdesklassade områdena är hela 75 % boreal skog och 15 % är ädellövmiljöer, se kartan på sidan 28. Med boreal skog menas här skog med tall, gran, björk och/eller asp som dominerande trädslag. På Lidingö är det mesta av den naturvårdsklassade boreala skogen talldominerad barrskog och blandskog.

Därutöver finns i små arealer våt skog, naturgräsmarker, dammar och småvatten samt gårds- och parkmiljöer som har bedömts ha höga naturvärden.

Det finns många skogsområden, som är värdefulla ur naturvårdssynpunkt, men där skogen ännu inte hunnit uppnå tillräckligt hög ålder för att nå påtagligt naturvärde. Om 20-30 år bedöms dessa skogsområden ha utvecklats till mycket värdefulla miljöer och hysa hotade och rödlistade arter. Det är därför viktigt att dessa områden värnas så att naturvärdena utvecklas.

Ekologiska samband

De ekologiska sambanden ser olika ut för olika arter och hänsyn till detta krävs i planeringen. Kartor över ekologiska samband för boreal skog, våt skog samt ek- och ädellövskog har lyfts in i grönplanen. På kartan över ek- och ädellövskog från naturvärdesinventeringen har utvalda ekobservationer lagts till från separat ekinventering. Vidare visas en karta som illustrerar observationer av grod- och kräldjur, och deras ungefärliga vandringsvägar samt förslag till tilläggsdammar för att åtgärda glapp i strukturen.

Genom att sträva mot variation och mångfunktionalitet i park såväl som i natur ökar förutsättningarna för att tillgodose många människors behov samtidigt som den biologiska mångfalden ökar.

Områden på Lidingö med de högsta naturvärdena är till stor del ekmiljöer. Bild: Ekbacken Larsberg

REGIONALA SAMBAND

Tillväxt, miljö och regionplanering (TMR) har redovisat den regionala grönstrukturen i Storstockholm. Lidingö berörs av den kil som kallas Järvakilen.

Inom Järrvakilen finns en så kallad grön värdekärna på Lidingö. Gröna värdekärnor ingår i kilområdena och innehåller de allra högsta rekreations-, natur - och kulturmiljövärdena.

Mellan kilområdena finns svaga samband identifierade. Grönt svagt samband, klass 3, som finns på Lidingö, är svaga partier som behöver förstärkas. De kan utgöra viktiga spridningssamband över vattendrag, mellan befintlig bebyggelse, vid smala naturpassager med mera.

Karta ur *Biologisk mångfald på Lidingö. Underlagsrapport till Grönplan.* Ekologigruppen 2014

Karta Ekologigruppen 2014

EKOLOGISKT SÄRSKILT KÄNSLIGA OMRÅDEN (ESKO)

Miljöbalken anger att mark- och vattenområden som är särskilt känsliga ur ekologisk synpunkt så långt möjligt ska skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön. ESKO sammanfaller som regel med områden som har höga naturvärden. Även områden som inte har höga naturvärden i sig kan dock utgöra ESKO om de kan bedömas utgöra en ekologisk nyckelfunktion eller har en rik förekomst av skyddsvärda arter knutna till sig. I Lidingö stad har ESKO för landmiljöer avgränsats utifrån förekomsten av minst tre höga naturvärden som ligger i tätare kluster och samtidigt har viktiga ekologiska funktioner som bedöms som särskilt känsliga.

Kappsta naturreservat innehåller endast två områden med höga naturvärden och är därför inte medtaget som ESKO. Stockby industriområde ligger omslutet av områden med höga naturvärden och bedöms därför utgöra en del i ESKO då särskild hänsyn krävs i anslutning till befintligt industriområde.

Förekomsten av ekologiskt särskilt känsliga områden ska alltid beaktas i miljökonsekvensbeskrivningar, tillståndsfrågor och detaljplanering. Vid planering och tillståndsgivning ska påverkan på ekologiska funktioner beaktas så långt det är möjligt.

Karta Ekologigruppen 2014

NATURVÄRDESKLASSNING

Områden med högsta, högt respektive påtagligt naturvärde enligt SIS-standard för naturvärdesbedömning. Klasserna motsvarar i stort tidigare skala nationellt, regionalt och kommunalt intresse.

Områdena med de högsta naturvärdena är till största del ekmiljöer. En stor andel av områden med höga och påtagliga naturvärden är talldominerade miljöer.

Alla naturvärdesklassade områden har sådana värden att de i möjligaste mån bör undantas från exploatering och vårdas för att naturvärdena ska bestå och utvecklas. Många av de naturvärdesklassade områdena är även värdefulla ur rekreationssynpunkt.

Ur naturvårdssynpunkt är det motiverat att vidare utreda behovet av skydd av de naturvärdesklassade områdena. Vidare artinventeringar kan göras för att ge underlag till bedömning av behov och former för skydd.

Karta Ekologigruppen 2014

NATURTYPER

Kartan visar alla områden på Lidingö som har bedömts ha högsta, högt eller påtagligt naturvärde. Färgen visar vilken naturtyp de olika områdena har.

Hela 75% av den naturvärdesklassade arealen är boreal skog där en stor del är talldominerad. 15% är ädellövskog, varav mycket ekmiljöer. Övriga naturtyper finns i väsentligt mindre omfattning och utgör därmed mer isolerade miljöer, med väsentligt sämre ekologiska samband.

Karta Ekologigruppen 2014

EKOLOGISKA SAMBAND BARRSKOG

Lidingö har fyra större sammanhängande kärnområden med starka ekologiska samband för barrskogsknutna arter. Det är framför allt talldominerade barrskogar eller barrblandskogar med stort inslag av gammal tall. Kartan visar endast naturvärdesklassad tallskog och barrblandskog. Arter knutna till levande tall har goda förutsättningar att sprida sig inom kärnområdena. På grund av relativt liten mängd död ved i kärnområdena är förutsättningarna för arter knutna till död ved väsentligt sämre. Genom förändrad skötsel kan på sikt mängden död ved inom områdena öka.

Mellan kärnområdena finns tallmiljöer delvis inom bostadsområden, vilka kan fungera som viktiga spridningsvägar.

Kartan baseras på *"Biologisk mångfald på Lidingö. Underlagsrapport till Grönplan"* Ekologigruppen, samt inventering av ekar, Lidingö stad. Karta sammanställd Tyréns AB 2014

EKOLOGISKA SAMBAND ÄDELLÖVSKOG

Djurgårdens eklandskap fortsätter över till Lidingö. Här finns spridda ädellövskogar samt samlingar av ek och andra ädellövträd. Kartan visar endast naturvärdesklassad ädellövskog, samt inventerade ekar.

Kring Kyrkviken och Ekholmsnäs finns det största sammanhängande kärnområdet inom vilket det bedöms finnas starka ekologiska samband för arter knutna till främst ek, men även till andra ädellövträd. Också i norr vid Södergarn, längs södra stranden mellan Baggeby och Mölna samt på nordvästra Lidingö finns viktiga kärnområden.

Mellan kärnområdena spelar spridda ekar och andra ädellövträd som växer på privata tomter en viktig roll för det ekologiska nätverket. Att informera privata fastighetsägare om trädens betydelse och lämplig skötsel är, tillsammans med frihuggning av ädellöv på stadens mark, viktiga åtgärder för att värna de ekologiska sambanden för de många skyddsvärda arter som är knutna till ädellövskog.

Karta ur *Biologisk mångfald på Lidingö. Underlagsrapport till Grönplan.* Ekologigruppen 2014

EKOLOGISKA SAMBAND VÅT SKOG

De flesta sumpskogar på Lidingö är små och ligger isolerade från varandra. Endast två sammanhängande kärnområden finns. Inom dessa större områden är sambanden för arter knutna till våt skog stark, men mellan kärnområdena är det ekologiska spridningsmöjligheterna små. Utbytet mellan områdena är knutet till de sumpskogsarter som även kan spridas genom torrare barr- eller lövskog. Kartan visar endast naturvärdesklassad våt skog.

Det är mycket angeläget att skydda de få områden med sumpskog som finns kvar på Lidingö. Skogarna kan med fördel lämnas för fri utveckling och kan då på sikt utvecklas till miljöer med stor andel gamla träd och död ved, vilket gynnar många skyddsvärda och rödlistade arter.

Kartan baseras på *"Herpetofaunan på Lidingö, Björkskär och Lilla Nassa. Habitat, Vandring, Hot och Naturvård – en 40-årig studie"* Torbjörn Petersson. Karta sammanställd Tyréns AB 2014

LIVSMILJÖER FÖR GROD- OCH KRÄLDJUR

Liksom våta skogar har våtmarker, dammar och småvatten numera en begränsad utbredning på Lidingö. Grod- och kräldjur samt andra arter som är knutna till dessa våta miljöer missgynnas starkt på Lidingö i och med att de har svårt att röra sig mellan områdena.

Att inte bygga bort våtmarker, dammar och småvatten är centralt, men det är också mycket viktigt att sköta befintliga miljöer så att de inte växer igen.

Genom förhållandevis enkla åtgärder går det också att återskapa våta miljöer på strategiska platser, vilket skulle stärka de ekologiska sambanden för grod- och kräldjur men också för andra arter som är beroende av våta miljöer. Kartan visar platsförslag till dammar som skulle överbrygga kritiska gap i grod- och kräldjurens vandringsvägar.

Kartan visar grod- och kräldjursobservationer gjorda under 40 års tid.

Grod- och kräldjur som paddan på bilden är beroende av trafiksäkra passager längs deras vandringsvägar och i deras livsmiljöer.
(Foto: Jerker Idestam Almquist)

STRATEGI:
Arbeta för variation och mångfunktionalitet i park och natur

Attraktiva parker

Parker har stor betydelse för stadens identitet genom att de kan skapa attraktiva parkrum och mötesplatser. Lidingös stadsdelar bör ha parker med olika innehåll och utformning beroende av sitt läge och historia. En ny centralt belägen park kan utgöra en möjlig mötesplats för alla lidingöbor och ett demokratiskt rum. Parkernas karaktär och kvalitet kan förädlas vid nyanlägging eller upprustning genom starka gestaltningskoncept med hållbara material. De kan berikas genom att låta konst, teater, utställningar, sport, musik och tillfälliga installationer ha parkerna som en arena.

För att parker ska vara en tydlig del i staden behöver de uppmärksammas. Ge parkerna, stråk och naturområden nya namn eller lyft fram de som finns genom till exempel skyltning, då det stärker grönområdenas identitet. Ett annat sätt är att låta parkerna vara en del i marknadsföringen av Lidingö för både invånare och besökare. Exempel på uttryck i parken kan vara stadsodling, ljusinstallation, sommarblomsprogram, fjärilspark, trädgårdscafé, is- och snöskulpturer.

Ett sätt att mäta parkers kvalitet är att använda sig av vistelsevärden som lyfts fram genom sociotopkarteringen. I Lidingö finns inget klart samband mellan ett stort antal olika värden inom ett grönområde och dess populäritet. Genom att ge en anlagd park fler vistelsvärden finns det dock en potential att fler olika människor kan komma att använda och uppskatta parken.

Parker med mångfunktionalitet

Parker som är omhändertagna och välskötta upplevs som attraktiva och trygga. Genom riktade skötselåtgärder i lämpliga parker och mindre grönområden kan upplevelsevärdena öka. Gräsytor med låga vistelse- och naturvärden kan omvandlas till mångfunktionella grönytor, till exempel genom dagvattendammar, anläggningar för spontanidrott, som mötesplatser och genom stadsodling. För gräsmattor kan långgrässkötsel vara ett alternativ till gräsklippning inom vissa ytor, för att öka den biologiska mångfalden.

Vid planering av upprustning och nyanlägging av parker bör ett varierat växtval föreslås för att främja upplevelsevärden och biologisk mångfald. På vissa strategiska platser kan man välja växter med lokalt ursprung för att stärka naturvärdena och ekologiska samband.

Parker och natur för alla

Parker och natur ska ge rofylldhet för återhämtning och uppmuntra till aktivitet för unga och gamla under hela året. Grönområden ska tillmötesgå många olika typer av behov, möjliggöra möten och vara en plats där alla har rätt att vara. Grönområdena runt skolor, förskolor samt boenden för äldre och personer med funktionsnedsättning behöver ses över tillsammans med pedagoger och personal för att åtgärda brister.

Attraktiv livlig stadspark. Bild: Kungsträdgården, Stockholm

Blomsterprakt i form av sommarblomsplanteringar är ofta mycket uppskattat i parker och andra stadsrum.

Naturvård genom bete ger värden både för natur och människa. Kor är särskilt tåliga att beta fuktiga miljöer.

Fantasifulla lekplatser, gärna med teman kopplat till platsen ger identitet och variation. *Bild: Bryggartäppan, Stockholm*

Särskilda satsningar för utvalda målgrupper kan utföras på lämpliga platser, till exempel för att ge större möjligheter för äldre att aktivera sig.

I alla skeden är det viktigt att hänsyn tas till tillgänglighetsfrågor, både vid planering, upprustning och skötsel. Framkomliga och orienterbara stråk, även vintertid, upphöjda aktivitetsytor, samt anpassade sittplatser och bord är exempel på lösningar som kan öka tillgängligheten. Bredare målgrupp vid upprustning av parker och lekplatser, större variation och mer platsanpassade lekplatser kan tillföra ökad kvalitet hos parkerna på Lidingö.

Upplevelserik natur

Lidingö ska bevara en mångfald av naturtyper och ha en skötsel som bidrar till variationsrikedom. Det ger förutsättningar för biologisk mångfald och rika upplevelsevärden.

Naturen på Lidingö består till stor del av skog som ägs av Lidingö stad och ska enligt antagna mål bevaras långsiktigt och utvecklas kontinuerligt med ett rikt växt- och djurliv. Skogen ska även erbjuda goda rekreationsmöjligheter.

Skötsel för variation

För ett rikt växt och djurliv kan skogsskötsel handla om att inte rensa bort död ved, att ringbarka träd för att skapa mer död ved och att frihugga ekar och andra ädla lövträd. Vid planering och uppföljning av skogsskötselåtgärder ska ekolog eller likvärdig kompetens inom staden delta för att möjliggöra kunskapsutbyte kring naturvärden.

Skötseln av naturen ska vara anpassad för respektive naturtyp för att på bästa sätt gynna de arter som är beroende av just den miljön och för att ge en variationsrik upplevelse av skog och mark. Detta kräver ett arbetssätt där Lidingös natur är uppdelad i tillräckligt små skötselenheter. Att Lidingö under 2014 går från att ha skogsbruksplaner för större bestånd till att ha skogsbruksplaner som omfattar mycket mindre bestånd är ett viktigt steg för att kunna stärka skogens variation i ålder och artsammansättning. Vid framtagande av skogsbruksplaner ska genomförd naturvärdesinventering med tillhörande skötselförslag beaktas. Motsvarande minskning av skötselenheter bör eftersträvas för ängs- och hagmarker. Om torrbackar betas ihop med före detta åkermark leder det till en succesiv näringstillförsel till torrbackarna och en förändrad artsammansättning. Torrbackarna ska istället vara egna hagar.

Frihuggning av ekar och andra åtgärder som gynnar värdefulla ekmiljöer ska ske genom en prioritering framtagen utifrån ekinventeringen. I de fall där gamla träd behöver tas ner ska stammar och grövre grenar i möjligaste mån tas tillvara för att fortsätta vara livsmiljö för många arter.

Naturvärdesinventeringen av Lidingös landmiljöer som genomförts under 2013 innebär ökad kunskap om befintliga naturvärden och ska beaktas vid upprättande av skogsbruksplaner såväl som skötselplaner för ängs- och hagmark samt våta marker. Även underlag gällande sociala och kulturella värden behöver tas hänsyn till.

Avvägningar mellan olika rekreationsintressen

Då det finns motstående intressen hur grönområden ska användas eller utformas är det stadens uppgift att väga dessa mot varandra. Privata evenemang, reklam eller särintressen kan exempelvis inskränka allmänhetens nyttjande. Evenemang ska planeras i samförstånd mellan förvaltningarna. De ska förläggas till lämpliga områden och tidpunkter med hänsyn till naturens skydd och känslighet. Anläggande av nya motionsspår och andra idrotts- och friluftsanläggningar, samt skötselåtgärder som dränering, kräver hänsyn till naturvärden och samband. Även upplevelsevärden som till exempel rofylldhet eller andra rekreativa intressen ska vägas in.

I alla grönområden är det är viktigt med medveten placering och val av skyltning och utrustning. Inom vissa utvalda områden kan skyltning och utrustning utelämnas helt för att ge känslan av orörd natur.

Rekreativ grönstruktur - kartunderlag

På följande sidor visas en karta över värdefulla områden och stråk för människan, hämtad ur Lidingö Sociotopkarta. Vidare visas var befintliga friluftsanläggningar finns samt var särskilt viktiga platser för barn, äldre och personer med funktionsnedsättning är belägna.

Karta ur *Lidingö Sociotopkarta.* Spacescape 2013

VÄRDEFULLA GRÖNOMRÅDEN OCH STRÅK FÖR MÄNNISKOR

Områden som utpekats som särskilt värdefulla är delar av de stora sammanhängande grönområdena. För många vuxna Lidingöbor är grönområdets ”naturlighet” viktigare än en mångfald av vistelsevärden. Platser med många vistelsevärden attraherar däremot fler ungdomar.

Lidingö centrum är ett av de områden där det finns ett behov av värdetätare grönområden. Många promenadstråk saknar gröna länkar till övriga promenadstråk - i synnerhet i centrum och på södra ön.

Kottlaområdet är den i särklass mest populära platsen på Lidingö enligt undersökningen. Kännetecknande för området är både de höga friluftsvärdena, kulturmiljön och naturmiljön.

Karta Tyréns AB 2014

FRILUFTSLIV

Kartan redovisar de friluftsanläggningar som finns på Lidingö.

Anläggningarnas utformning och placering ska anpassas till det omgivande landskapets karaktär och känslighet. Det gäller även val av bredd, lutningar och markmaterial för gång- och cykelvägar. Beskrivningar av de olika anläggningarnas grad av tillgänglighet ska finnas lättåtkomliga för allmänheten.

Riktlinjer för val och användning av utrustning som grillar och möbler kan med fördel sammanställas i ett möbelprogram. Utvalda naturområden kan även lämnas utan utrustning och belysning för att understryka känslan av naturlighet.

Karta Tyréns AB 2014

SÄRSKILT VIKTIGA PLATSER FÖR BARN, ÄLDRE OCH PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

och sociotopskartans summering av vistelsevärden

- Vård- och omsorgsboende, servicehus och seniorboende
- Förskola
- Skola
- Gruppboende för personer med funktionsnedsättning
- Lekplats
- Utegym
- Kolonilott
- Sociotopskartans värdefulla grönområden
- Sociotopskartans särskilt värdefulla grönområden

SÄRSKILT VIKTIGA PLATSER FÖR BARN, ÄLDRE OCH PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Möjligheten att uppleva och vistas i grönområden är viktigt ur flera perspektiv. Som riktlinje vid detaljplanering bör natur eller park med goda vistelsevärden finnas inom 100 meter från förskolor, skolor, vård- och omsorgsboenden, servicehus och seniorboenden. Detta uppfylls för många skolor och särskilda boenden på Lidingö, men det finns vissa undantag där större vägar fungerar som barriärer. Det vore önskvärt med en översyn av tillräcklig grönytestorlek per person och ingående kvaliteter. Som komplettering till de värden som finns i naturen kan områden för odling uppskattas både av barn och äldre, både att uppleva och att själv sköta om. Tillgängliga motionsområden och lekplatser med varierat innehåll, djurhållning och träningsredskap för vuxna ger ytterligare vistelsevärden i utemiljön.

Lekplatser finns med ganska god spridning över ön, men deras utformning behöver kontinuerligt ses över för att vara attraktiva. Två av fyra utegym på Lidingö riktar sig mest mot den rörliga motionären genom sina lägen inne i naturområdena. Här skulle kompletteringar av mer tillgängliga utegym kunna göras närmare boenden för äldre och personer med funktionsnedsätting.

STRATEGI:

Stärk kommunikationen inom staden och med medborgarna för samarbete, kunskap och engagemang

Gott samarbete och engemang inom staden ökar möjligheterna att utveckla Lidingös grönstruktur så att uppsatta mål nås. Inom alla förvaltningar är det viktigt med en grundläggande kunskap om grönstrukturens värden. Mycket av den information i form av inventeringar som tagits fram i grönplanearbetet kommar att göras lättillgängligt för stadens tjänstemän i form av GIS-kartor och även för allmänheten via Lidingö stads webbkarta.

Lidingöborna är generellt engagerade i natur- och rekreationsfrågor. Trots höga naturvärden kan dock vissa områden upplevas som vardagliga och självklara. Engagemang och förståelse hos närboende och nyttjare kan öka genom kunskap kring naturvärden, genom kommunikation kring målsättningar och genom kännedom om skötselmetoder. Ett sätt att nå ut till medborgare kan vara att informera genom olika medier inför planerade skötselåtgärder och efter genomförda skötselåtgärder. För vissa skötselåtgärder är det viktigt att informera genom anslag på platsen under och efter åtgärd vad som är syftet med åtgärden (gallring, död ved eller dylikt) och hur målsättningen ser ut för området.

Kreativ dialog

För staden är det väsentligt att få tillgång till kunskap om hur olika grönområden används, vilka tillgångar och brister som finns samt ta tillvara på idéer och uppmuntra medborgarinitiativ. Lidingö stad ska arbeta för att öka invånarnas möjlighet att påverka sin närmiljö. Engagera allmänhet eller organisationer i projekt genom brukaravtal för skötsel och utveckling av grönområden. Samverkan med staden kan ske i olika former vid till exempel föreningsslåtter, odling, naturguidning, biodling för längre eller kortare tid. Ytor för odling ska eftersträvas i anslutning till skolor, flerbostadshus samt boende för äldre och personer med funktionsnedsättning. Plats för tillfälliga odlingar ska möjliggöras.

Det finns många olika dialogformer att använda sig av för att få fler grupper att känna sig delaktiga i utvecklingen av den gröna strukturen. Till exempel fokusgrupper, öppna möten, möten med föreningar och intressegrupper, medborgarråd eller chatt. Grupper som har svårt att göra sin röst hörd kan behöva uppmärksammas särskilt.

För ett långsiktigt engagemang hos medborgare och föreningar är det väsentligt att staden har ett förtroende hos berörda. Informationsutbytet ska vara korrekt, rikligt, tydligt och ske genom olika medier.

Inom Lidingö stad ska kommunikationen mellan förvaltningarna stärkas samt säkerställas så att information är tydlig från beställare till konsulter och utförande entreprenör, vilket bidrar till engagemang.

Dialog med barn och ungdomar. Bild: Möte med förskolegrupp, barnkonsekvensanalys Bagarmosseskogen, Stockholm

Samordnad skyltning för att öka kunskapen om natur och kulturhistoria för Lidingöborna. Bild: Långbrogårdsparken, Stockholm.

Grod- och kräldjursguidning anordnad av Naturskyddsföreningen i Lidingö. Bild: Västra Långängskärret.

Skapa identitet

Parker och grönområden är ett viktigt stadsbyggnadselement och ger en stark identitet till Lidingö "den gröna ön". Platser med positiv identitet skapar stolthet och hemkänsla. Detta kan ske genom att utveckla, värna och sprida kunskap om gröna kulturhistoriska miljöer, till exempel genom informationsskyltar, guidning eller seminarier.

Arbeta med information och marknadsföring för att förtydliga ett enskilt områdes värde, betydelse eller behov av skydd. Både genom skyltning ute vid grönområdet och genom riktad information till boende, skolor, organisationer och näringsliv som på olika sätt använder eller skulle kunna använda grönområdet. Sprid kunskap hos närboende och skolor om våtmarker och vattendrags betydelse för den biologiska mångfalden.

Planera för ökat besöksantal till Lidingös rekreationsområden från närbelägna stadsutvecklingsområden inom Stockholm. Ge tydlig resinformation för cykel- och kollektivtrafik till populära grönområden, för att slippa ökad biltrafik och stora parkeringsytor i känsliga natur- och kulturmiljöer. Genom att bygga cykelparkeringar och se till att det finns tydlig vägvisning uppmuntras möjligheten att nå grönområden med cykel.

Arbeta med barn och ungdomar

Enligt barnkonventionen har varje barn rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som berör dem. Kopplat till detta är det viktigt att fånga upp kunskap hos barn och ungdomar genom samarbete med skolor och förskolor och verka för att dessa grupper blir mer delaktiga i sin närmiljö. Det är viktigt att olika typer av utvalda stora projekt (detaljplan, investering eller skötsel) genomförs kontinuerligt i samarbete med barn- och ungdomsgrupp.

Stöd medborgarnas idéer och initiativ, exempelvis stadsodling. Bild: Kollektiv odling i Indianparken, Skarpnäck Stockholm.

Den allmänna markens betydelse

Informera allmänheten vad som gäller vid markannektering, ianspråktagande av allmän mark. Detta är särskilt prioriterat längs stränder. Uppmärksamma och bevaka frågan inom staden. Genomför åtgärder vid markannektering enligt stadens gällande riktlinjer och se till att skador återställs.

4 Riktlinjer

För Lidingö bör följande

riktlinjer

tillämpas vid detaljplaneläggning

✓ ***Använd de gröna planeringsunderlagen i detaljplanprocessen.***

Detaljplaneläggning för bebyggelse eller infrastruktur inom grönområde ska föregås av en grundlig bedömning av områdets biologiska, kulturella och rekreativa värden. Detta kommer i de flesta fall att kräva mer detaljerade inventeringar. Spridningsvägar för växter och djur liksom människors möjligheter att röra sig mellan grönområden ska ges stor vikt vid planering. I behovsbedömningsskedet sker samråd med ekolog eller likvärdig kompetens inom staden för att avgöra behov av ytterligare underlag och deltagande i planprocessen.

✓ ***Säkra tillgång på mark inom planområdet för ekosystemtjänster.***

Genom att planera in tillräckligt med grönyta i planområdet ökar möjligheterna till att nyttja reglerande ekosystemtjänster inom planområdet. Lövverk kan minska bullerspridning och växter kan binda partiklar för bättre luftkvalitet. Vidare kan vatten och växter reglera temperaturen i bebyggelsekvarter och grönytor kan möjliggöra lokal dagvattenhantering. I ett tidigt skede av detaljplanprocessen bör grönytor avsättas och utformas för att undvika översvämningar av byggnader och känsliga områden vid ökad nederbörd. Dagvatten kan oftast med fördel användas vid gestaltning i parker och andra grönområden.

✓ ***Lidingöborna bör lätt kunna nå grönområden från sin bostad.***

Vid detaljplanarbete för nya bostäder är riktlinjen att bostadsnära park eller natur om minst 0,5 hektar bör finnas inom 200 meter zon från bostaden utan väsentliga barriärer.

200 meters zon motsvarar i många fall Boverkets rekommendation om 300 meters faktisk gångväg till grönområdet och dess ingångar.

✓ ***Vid detaljplaneläggning av förskolor, skolor, boenden för personer med funktionsnedsättning, samt för äldre bör natur eller park med goda vistelsevärden finnas inom 100 meter.***

Avståndet grundar sig i att till exempel barn och andra grupper som rör sig långsamt lätt ska kunna nå grönområden. Översyn av mängd grönyta per person och grönytans kvaliteter för förskolor, skolor samt boenden för äldre och personer med funktionsnedsättning bör tillämpas vid planering av nya verksamheter. Särskild hänsyn tas till utrymmesbehovet i utemiljön, både inom gårdsområdet och tillgång och nåbarhet till natur och park i närheten. Lämpliga ytor för odling bör pekas ut.

PLANERINGSVERKTYG:

RIKTLINJER FÖR GOD NATUR OCH PARKTILLGÅNG

Ingående kvaliteter är vistelsvärden som bör strävas efter vid planering och skötsel av grönområdena. Kvaliteterna är principer som anpassas till grönområdenas skilda karaktärer.

Bostadsnära grönområden om minst 0,5 hektar bör finnas inom 200 meters zon från bostaden utan väsentliga barriärer. De bör ge möjligheter för lek, promenader, avkoppling och samvaro.

Stadsdelspark eller naturområde större än 3 hektar bör nås inom 500 meter från bostaden. Dessa bör innehålla flera kvaliteter exempelvis rofylldhet, skogskänsla, blomprakt, åka pulka, odling, bollspel, sällskapslek, folkliv, lek och picknick.

Natur- och friluftsområden innefattar stora skogsområden och odlingslandskap, belägna inom 1000 meters avstånd från bostaden. De bör ge möjligheter till bad, båtliv, djurhållning, evenemang, fiske, löpträning, backåkning, ridning, skridsko, skidor, vattenkontakt, vild natur och utsikt.

BEGREPPSFÖRKLARING:

BOSTADSNÄRA GRÖNOMRÅDEN

De bostadsnära grönområdena kan bestå av natur- eller parkmark, av olika karaktär och storlek. Den är viktig för människors vardagliga kontakt med gröna miljöer som kan erbjuda rofylldhet, lek eller möten.

Bostadsnära natur ska kunna nås till fots och inte innebära att man måste ta sig över kraftiga barriärer i form av stora vägar eller nivåskillander. 300 meter är det avstånd som genom forskning visat sig vara en gräns för hur långt man är beredd att gå till ett grönområde för att använda det ofta. (Källa: Boverket)

Vattenkontakt, utsikt, avkoppling och promenader. Stränderna längs Kyrkviken har många vistelsevärden.

✓ ***Freda buffertzoner kring skyddsvärd natur.***
Buffertzonens omfattning studeras närmare vid detaljplanarbetet med avseende av platsens specifika värden. Aspekter som kan påverka zonens bredd är upplevelsevärden eller arters beroenden av till exempel vattenförhållanden, ljusinstrålning och bullerstörning.

✓ ***Tillskapa allmänt tillgängliga strandzoner vid detaljplaneläggning längs stränder.***
I samband med detaljplanarbete i strandnära läge ska staden i dialog med fastighetsägaren pröva möjligheten att öka allmänhetens tillgänglighet längs stranden om det bidrar till att sammanhängande strandstråk skapas. Stor hänsyn ska tas till växt- och djurlivet vid lokalisering och utformning av strandzonen.

✓ ***Välj typ och utformning av bebyggelse utifrån terrängens förutsättningar.***
Sprängning, schakt eller uppfyllning ska minimeras och byggnaderna placeras efter landskapets karaktär.

✓ ***Bevara och skydda värdefulla träd.***
I nya detaljplaner bör bedömning av värdefulla träd som ska bevaras göras, så att tillräckligt avstånd ges till planerade byggnader. Särskilt värdefulla träd inom planområdet bör ges skydd genom planbestämmelse. I lägen där träd har en stor betydelse för extra skyddsvärda och hotade arters överlevnad och spridning eller av stort kulturhistoriskt värde, bör värdefulla träd skyddas genom tilläggsbestämmelser till befintliga detaljplaner.

▲ *Tillräckligt breda offentliga gröna stråk bör skapas vid detaljplaneläggning. Bild: Gång- och cykelväg i Stuvsta.*

✓ ***Skapa eller bevara tillräckligt breda offentliga gröna stråk som kopplas till den befintliga grönstruktur.***
En riktlinje är att dessa stråk bör vara 20 meter eller bredare. Planera och illustrera grönstråk med gång- och cykelvägar tydligt i detaljplanerna. Hushåll med utrymmesresurser genom att till exempel utnyttja befintliga vägrum vid planering av cykelbanor, för att undvika att orörda grönområden intas.

✓ ***Tillämpa grönkompensation vid detaljplaneläggning.***
Lidingö stad ska tillämpa grönkompensation vid exploatering för att ersätta, rusta upp eller komplettera natur- eller parkmark som tas i anspråk eller får högre besökstryck. Som stöd bör staden ta fram en vägledning för lämplig kompensation.

✓ ***Tillämpa grönytefaktor vid detaljplanarbete.***
Ett system för att tillämpa grönytefaktor vid detaljplanering behöver utvecklas inom Lidingö stad.

Synliggörande av dagvatten i parkmiljö ger hög grönytefaktor. Bild från Silverdal i Solna.

Generösa blomsterplanteringar kan vara ett exempel på grönkompensation. Bild från Blomsterdalen i Stockholm.

Karaktärsträd är en värdefull del av den bebyggda miljön. Bild med ek från trädgård vid Tyktorpsvägen.

PLANERINGSVERKTYG:

GRÖNKOMPENSATION

Grönkompensation innebär att funktioner och värden, som går förlorade vid en exploatering, kompenseras genom till exempel skötsel, restaurering eller nyskapande av de funktioner och värden som förlorats.
Grönkompensation ska inte användas som en förevändning för att kunna exploatera grönområden som har så höga värden att de inte bör exploateras. I första hand bör exploatering undvikas i natur- eller rekreationsområden. I andra hand ska påverkan minimeras genom skyddsåtgärder. Först i tredje hand ska kompensation övervägas, eftersom till exempel återskapande av naturområdens alla funktioner sällan är möjligt. Befintlig natur kan i sin helhetsfunktion inte flyttas.

Vid kompensation ska åtgärden för det som gått förlorat utföras så nära som möjligt och med ett så likvärdigt värde som möjligt. Det innebär att förlorade naturvärden ska ersättas med något som ökar naturvärdena och förlorade rekreationsvärden ska ersättas med något som höjer rekreationsvärdena. Befintliga bostadsområden som redan lider brist på bostadsnära parker av god kvalitet, kan kompenseras med mer värdetät parkmiljö och genom att nya parker utvecklas i samband med stadsutvecklingsprojekt. Exempel för naturmark kan vara att satsa på naturvårdsåtgärder, anläggande av våtmarker eller kompletterande plantering.

PLANERINGSVERKTYG:

GRÖNYTEFAKTOR

Grönytefaktor är ett planeringsverktyg som bör användas vid planering för att styra mot hållbart byggande. Med grönytefaktorn kan man åstadkomma grönskande utemiljöer som inbjuder till sociala möten och möjliggör ekosystemtjänster.

Genom ett poängsystem premieras olika värden i utemiljöer. Exempelvis kan man ge höga värden för vattenmagasin på gårdar för att minska effekten av högre nederbörd. Att anlägga gröna tak och regnträdgårdar är olika sätt att få dagvattnet att stanna upp och inte rinna rakt ut i våra vattendrag, vilket resulterar i en bättre miljö.

Ett system för att tillämpa grönytefaktor vid detaljplanering behöver utvecklas inom Lidingö stad. Systemet bör utformas så att det gynnar bevarande av befintliga värden, som till exempel bör gamla träd ges högre poäng än nyplanterade. Grönytefaktorn bör även anpassas till lokala förutsättningar så att poängsystemet värdesätter omgivningens naturvärden.

Analys av bostadsnära natur och park

Lidingö har generellt god tillgång till grönområden, men det förekommer kraftiga barriärer i form av till exempel större vägar, branter eller vatten som försämrar tillgängligheten.

Vid planering av ny bebyggelse måste en analys av de boendes befintliga tillgång till park- och naturområden genomföras och sammanvägas med de tillkommande invånarnas behov.

Grönområdenas kvalitet och innehåll bör även ingå i analysarbetet vid planläggning. Ett grönområde kan ha låg kvalitet genom att till exempel upplevas som bullerstört, sakna vistelsevärden eller inte uppfylla de behov som närboende har. Utgångspunkt för analysarbetet kan vara sociotopkarteringen, men även dialog med boende.

Olika typer av grönområden kan också ha olika tålighet för hur många människor som kan vistas i dem utan att deras värden minskas eller försvinner genom slitage. Privata trädgårdar eller bostadsgårdar kan i viss mån komplettera den offentliga grönstrukturen. Det är därför viktigt att ta hänsyn till antalet boende och typen av bebyggelse. Det finns exempel på analysmetoder som anger riktlinjer för antal kvadratmeter grönyta per boende beroende av exploateringsgrad.

En särskild utredning ska visa tillgång och nåbarhet till natur och parker för förskolor, skolor samt boende för äldre och för personer med funktionsnedsättning.

Naturen skapar förutsättning för fantasifulla lekar, återhämtning och är också en viktig resurs för undervisning. Bild: Kojbygge vid Kottlasjön.

Karta Tyréns AB 2014

UTVECKLINGSOMRÅDEN OCH GRÖNPLANEN

Kartan redovisar de utvecklingsområden som finns utpekade i Lidingös översiktsplan 2012, tillsammans med grönplanens värdeområden och gröna samband.

Det förekommer att utvecklingsområden överlappar värdeområden (skrafferade ytor) och fungerande gröna samband, som exempelvis Bosön, Stockby och Kottla. Värdeområdena ska bevaras och vårdas för att bibehålla och utveckla sina ekologiska och rekreativa värden. Exploaterings- och trafikåtgärder får ske under förutsättning att de inte påverkar möjligheten att bibehålla och utveckla områdenas specifika ekologiska och rekreativa värden. Exempelvis skulle utvecklingsområde för trafik längs med Södra Kungsvägen utgöra ett hot mot ekmiljöerna i området.

I flera fall sammanfaller utvecklingsområdena med svaga eller önskade gröna samband. Här finns stor potential till förbättringar av grönstrukturen vid detaljplanarbete. Vid allt planarbete ska gröna planeringsunderlag användas, samt grönplanens riktlinjer för planering följas.

5 Gröna planeringsunderlag

Nedan listas planeringsunderlag som ska beaktas vid detaljplanarbete, investeringar och skötsel. I detta kapitel listas också planerade utredningar och inventeringar som kan bli värdefulla planeringsunderlag. Mycket av denna information kommer att göras lättillgänglig för stadens tjänstemän i form av GIS-kartor och även för allmänheten via Lidingö stads webbkarta.

💻 = underlag finns som digitalt geografiskt informationsmaterial (mars 2014)

Generella underlag att använda vid detaljplanarbete, investeringar och skötsel

2014. *Ekologiskt särskilt känsliga områden (ESKO)* Ekologigruppen. (under arbete)

2014. *Förslag på stadsodling på Lidingö.* Remissutgåva februari 2014. Lidingö stad

2014. *Skötselplan för Lidingös skogar.* Foran Sverige AB. 2014-03-31

💻 2014. *Biologisk mångfald på Lidingö. Underlagsrapport till Grönplan.* Ekologigruppen. Information om naturvärdesklassade naturområden och skötselförslag per naturtyp.

💻 2014. *Landskapsanalys av fladdermusbiotoper på Lidingö.* Ecocom och Ekologigruppen.

💻 2013. *Herpetofaunan på Lidingö, Björkskär och Lilla Nassa. Habitat, Vandring, Hot och Naturvård – en 40-årig studie.* Torbjörn Peterson Levande Lidingö.

2013. *Trädlevande lavar och svampar på jätteträd av ek i Lidingö Stad. Inventering av rödlistade arter och andra naturvårdsintressanta arter av lavar och svampar på jätteekar.* Ekologigruppen

💻 2013. *Lidingös gröna kulturmiljöer. Sammanställning 2013.* Lidingö stad

💻 2013. *Lidingö Sociotopkarta. Kartläggning av grönområdenas vistelsevärden.* Spacescape

2013. *Lidingös grönstruktur – Sammanfattning av medborgardialog.* White

2013. *Policy för dagvattenhanteringen i Lidingö stad.* Lidingö stad.

2012. *Landskapskaraktärer på Lidingö. Övergripande analys.* Lidingö stad

2012. *Lidingö parkprogram. Åtgärder 2013-2017.* Lidingö stad

2012. *Lidingös upplevelsekvaliteter. Parkinventering och analys.* Lidingö stad

💻 2012. *Lidingös lekparker. Inventering och analys.* Lidingö stad

2012. *Riktlinjer Träd & Vegetation.* Lidingö stad. Uppdaterad 2012

2011. *Lidingö. Kartläggning av bullerfria områden.* WSP. Arbetsmaterial 2011-11-15

2011. *Funktionsprogram Grundskola årskurs F-6.* Lidingö stad

💻 2010. *Bristinventering och konditionsbedömning av vindskydd och grillplatser på allmän mark.* Lidingö stad

💻 2010. *Inventering och konditionsbedömning av sittbänkar på allmän mark.* Lidingö stad

1999. *Trädplan. Alléer Förslag Trädvård Inventering Nyplantering.* Lidingö stad

Fler digitala underlag:

Utöver de redan listade digitala underlagen finns även följande tillgängliga:

💻 2013. Ekinventering.

💻 2013. Gröntypologier, bl a betesmarker, landskapsparker, trädplanterade gator

💻 GC-vägar, motionsspår, leder samt friluftsanläggningar

💻 Förskolor, skolor och vård- och omsorgsboende, servicehus och seniorboende

Platsspecifika underlag och inventeringar

2012. *Rudbodakärret på Lidingö.* Lidingö stad
Informationsskrift

2012. *Flora och Fauna i Rudbodakärret Lidingö.* Torbjörn Peterson. Levande Lidingö

2012. *Landskapsbildsanalys för Lidingö centrum-Torsvik*. Spacescape

2012. *Dialog om Centrum/Torsvik. Favoritplatser, mindre bra platser och vistelsevärden i det offentliga rummet.* Spacescape och White

2011. *Allmänekologisk naturinventering Centrum/ Torsvik, Lidingö. Underlag till detaljplan och MKB.* Tyréns AB

2011. *Västra Långängskärret Lidingö. Reptiler Groddjur Trollsländor.* Torbjörn Peterson. Levande Lidingö

2011. *Från bro till bro - En strandinventering mellan Baggeby Gård och Larsberg brygga.* Sven A Hermelin AB

2010. *Västra Långängskärret på Lidingö 2010*. Lidingö stad
Informationsskrift med bland annat flora- och faunainventering

2009. *Nysätra 2009. Översiktlig inventering av rödlistade insekter på gamla träd. Koleoptera – inventering och bestämning.* Hans-Erik Wanntorp
Inventering inför föreslagen exploatering av fastighet

2008. *Skalbaggar i Ekbackens lövskogslund*. David Isaksson. Baggbolaget

2007. *Ekbackens lövskogsund.* Naturskyddsföreningen och Lidingö stad
Folder om naturvärden

2006. *Långängen-Elfviks naturreservat, Lidingö.* Beslut Beskrivning Skötselplan. Lidingö stad

2006. *Elfviksleden. Inventering och analys.* Lidingö stad

2005. *Historisk lanskapsanalys på Elfviklandet*. Karin Hallgren och Clas Tollin

2005. *Elfvikslandet*. Lidingö stad. Ängs- och hagmarksinventering av Helena Klangemo och Virginia Kustvall-Larsson

1995. *Inrättande av naturvårdsområdet Kappsta i Lidingö kommun*
Beslut, beskrivning av området samt skötselplan

1993. *Carins Mosse Värdefull våtmark på Lidingö.* Naturskyddsföreningen i Lidingö

Planerade inventeringar och utredningar

- Inventering av fladdermöss

- Inventering av trollsländor

- Sammanställningar av befintlig kunskap som finns hos föreningar (till exempel fågelobservationer) och inom projektet Lidingöfloran

- Inventering av särskilt skyddsvärda områden, däribland inventering av eklevande insekter, som underlag för utredning av nya naturreservat eller andra skyddsformer.

- Inventering av ekologiskt och kulturhistoriskt värdefulla träd på privat mark i strategiska lägen.

- Kommuntäckande biotopkartering
- Analyser av ekologiska samband, däribland:
  Samband för eklevande arter
  Samband för grod- och kräldjur

LIDINGÖ STAD